

KORZYŚCI I ZAGROŻENIA WYNIKAJĄCE Z INWENTARYZACJI NIEMATERIALNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

JULIA WŁODARCZYK

Dnia 8 lutego 2011 r. Polska ratyfikowała Konwencję UNESCO *W sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego* uchwaloną w Paryżu w 2003 r. Konwencja jest dokumentem istotnym dla działań mających na celu ochronę niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego. Zobowiązuje ona swoich sygnatariuszy do rozwijania i zabezpieczania niezbędnych środków prawnych, administracyjnych i finansowych mających na celu zapewnienie ochrony tego typu dziedzictwa znajdującego się na ich terytorium. Do nadrzędnych celów, którym służyć ma ten dokument, należą ochrona zjawisk z zakresu niematerialnego dziedzictwa kulturowego, zapewnienie poszanowania tego dziedzictwa, spowodowanie wzrostu świadomości dotyczącej jego znaczenia oraz zapewnienie międzynarodowej współpracy i pomocy.

Celem nadrzędnym Konwencji, wyrażonym już w samym jej tytule, jest ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Przez „ochronę dziedzictwa” Konwencja rozumie „środki mające na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności poprzez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa” (Artykuł 2, pkt 3 Konwencji)¹.

JULIA WŁODARCZYK – etnolog, pracownik Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Warszawie. E-mail: wlodarj0@wit.edu.pl.

¹ Istnieje pięć oficjalnych wersji językowych Konwencji UNESCO *w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego* z 2003 r.: angielska, arabska, francuska, hiszpańska i rosyjska. W wersji angielskiej świadomie zostało zastosowane określenie „safeguarding”,

W tekście dokumentu szczególny nacisk został położony na działania inwentaryzacyjne. Niniejszy artykuł będzie dotyczył zagadnień związanych z inwentaryzacją dziedzictwa niematerialnego za pomocą list tworzonych na mocy Konwencji oraz korzyści i potencjalnych pułapek wynikających z wdrożenia takiego programu ochrony dziedzictwa niematerialnego.

NIEMATERIALNE DZIEDZICTWO KULTUROWE

Na potrzeby Konwencji niematerialne dziedzictwo kulturowe zdefiniowane zostało jako:

praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedza i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności. Dla celów niniejszej Konwencji, uwaga będzie skierowana wyłącznie na takie niematerialne dziedzictwo kulturowe, które jest zgodne z istniejącymi instrumentami międzynarodowymi w dziedzinie praw człowieka, jak również odpowiada wymogom wzajemnego poszanowania między wspólnotami, grupami i jednostkami oraz zasadom zrównoważonego rozwoju (Artykuł 2, pkt 1).

Niematerialne dziedzictwo kulturowe przejawia się między innymi w następujących dziedzinach:

- a) tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- b) sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne;
- c) zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne;
- d) wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata;
- e) umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym (Artykuł 2, pkt 2).

nie zaś słowo „protection”. Oba te terminy tłumaczone są na język polski jako „ochrona” lub nawet „zabezpieczenie”, co nie oddaje w adekwatny sposób zakresu znaczeniowego słowa użytego w wersji obcojęzycznej. Należałoby zatem raczej interpretować „safeguarding” jako „opiekę”.

DZIEDZICTWO „ŻYWE”

Dziedzictwo niematerialne to dziedzictwo żywe. Państwa-Strony Konwencji w swoich działaniach ochronnych nie są zobowiązane do stosowania definicji dziedzictwa niematerialnego podanej w Konwencji. Mają także prawo do dostosowania zaproponowanych przez Konwencję domen dziedzictwa do ich własnej sytuacji kulturowej i potrzeb². Nie ulega jednak zmianie podstawowy sposób konceptualizacji zjawiska, jakim jest dziedzictwo niematerialne: zgodnie z Konwencją jest ono „procesem”. Oznacza to, że w jego naturę są wpisane ustawiczna zmiana i aktualizujące je przekształcenie, które zapewniają mu przetrwanie w zmieniającym się świecie.

Niezwykle istotnym wkładem Konwencji UNESCO z 2003 r. w sposób podejścia do ochrony niematerialnych zasobów kultury jest założenie, że jedynie osoby i społeczności związane z danym zjawiskiem mają prawo określić, czy uznają je za część własnego dziedzictwa kulturowego, utożsamiając się z nim, czy też nie. Żaden ekspert zewnętrzny nie ma prawa przypisać danej społeczności określonych praktyk kulturowych, nawet jeżeli istnieją ku temu silne przesłanki³. Metoda ochrony dziedzictwa niematerialnego Konwencji UNESCO z 2003 r., zakorzeniona w zasadach etyki, oddaje prawo do podejmowania decyzji odnośnie do dziedzictwa niematerialnego grupom społecznym z danym elementem dziedzictwa bezpośrednio związanym, które to dziedzictwo pielęgnują, praktykują i przekazują kolejnym pokoleniom. Ma to na celu budowanie większej świadomości społecznej na temat wagi i znaczenia dziedzictwa niematerialnego w życiu społecznym i indywidualnym, a także powinno motywować członków społeczności do czynnej opieki nad nim. Dziedzictwo niematerialne: zwyczaje, obyczaje, tradycje, zjawiska językowe, wiedza, wierzenia i umiejętności, bywa postrzegane przez członków danej społeczności jako zjawisko niezmienne. Jednak każde kolejne pokolenie dokonuje własnych modyfikacji odziedziczonej materii w odniesieniu do aktualnych warunków społecznych, historycznych, ekonomicznych, przemian środowiska naturalnego, dostępnych surowców, czy nawet technologii. Jedne formy dziedzictwa ewoluują na bazie twórczych przekształceń, inne w naturalny sposób zanikają, często dając początek innym praktykom.

Za ciekawy, stosunkowo jaskrawy, przykład przekształcenia elementu niematerialnego dziedzictwa kulturowego może posłużyć zjawisko z zakresu nie-

² Materiał informacyjny UNESCO *Identifying and Inventorying Intangible Cultural Heritage*, s. 10, <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/01856-EN.pdf>, [data dostępu 15.06.2015].

³ *Ibid.*, s. 5–6.

materiałnego dziedzictwa kulturowego wpisane w 2011 r. do austriackiego rejestru dziedzictwa niemateriałnego: festyn Lichtbratlmontag odbywający się w mieście Bad Ischl w środkowej Austrii⁴.

Jak można przeczytać w austriackim inwentarzu dziedzictwa niemateriałnego, Lichtbratlmontag to tradycja wywodząca się z dawnego zwyczaju organizowania uroczystości dla służby w dniu 29 września. Święto przypadało na przeddzień zwyczajowego przejścia na okres zmuszający służących do pracy przy sztucznym oświetleniu. Jednak od około 100 lat dzień ten, przy zachowaniu dawnej nazwy, obchodzony jest jako święto seniorów – początkowo jedynie osób świętujących jubileusz pięćdziesiątych i sześćdziesiątych urodzin, pochodzących z lub mieszkających w Bad Ischl. Po II wojnie światowej do obchodów dołączyły także osoby obchodzące kolejne jubileusze – siedemdziesiątych, osiemdziesiątych, dziewięćdziesiątych urodzin. Obchodom towarzyszy msza święta, po której uczestnicy przechodzą ulicami miasta. Od niedawna sklepy czynne są jedynie do południa, tak aby większa część społeczności lokalnej mogła uczestniczyć w wydarzeniu.

Nie ulega wątpliwości, że pomimo znacznego przekształcenia, któremu podlegała tradycja obchodów, Lichtbratlmontag odgrywa ważną rolę w życiu społecznym miasta Bad Ischl, spełniając funkcję integrującą mieszkańców i wzmacniającą ich poczucie tożsamości i związku ze sobą nawzajem i z miejscem pochodzenia i zamieszkania.

Można zadać pytanie, czy Lichtbratlmontag to faktycznie przykład ewolucji pewnej tradycji, czy raczej jej całkowitego zastąpienia innym zwyczajem. Nie wydaje się jednak, aby odniesie się do zaniechanych praktyk mogło stanowić próbę chociażby sztucznego przedłużenia rodowodu zjawiska dla celów prestiżowych lub zapewnienia uzyskania wpisu do krajowego rejestru dziedzictwa niemateriałnego. Przeciw takiemu wnioskowi przemawia fakt, że kryteria wpisu na austriacką listę dziedzictwa niemateriałnego nie precyzują wieku praktyk, które mogą podlegać wpisowi na listę⁵. Należałoby zatem przyjąć, że identyfikująca się z elementem dziedzictwa społeczność rzeczywiście odbiera obchody 29 września jako kontynuację, w zmienionej formie, dawnych obchodów, nie zaś jako „nową tradycję”, która zastąpiła wcześniejsze święto. Można odnaleźć tu odzwierciedlenie propagowanego przez Konwencję UNESCO z 2003 r. podejścia do identyfikacji zjawisk z zakresu dziedzictwa niemateriałnego, które

⁴ Immaterielles Kulturerbe in Österreich, <http://immaterielleskulturerbe.unesco.at/cgi-bin/unesco/element.pl?eid=52&lang=de>, [data dostępu 26.05.2015].

⁵ Bewerbungsformular, Kriterien und Liste möglicher EmpfehlungsschreiberInnen <http://immaterielleskulturerbe.unesco.at/cgi-bin/file.pl?id=893>, [data dostępu 26.05.2015].

daje społecznościom praktykującym to dziedzictwo pierwszeństwo w jego określeniu i interpretacji.

Warto zaznaczyć, że idea rejestrowania i ochrony dziedzictwa w jego aktualnie praktykowanej formie może stać w sprzeczności z oczekiwaniami i tendencjami badawczymi niektórych środowisk. Cytowany przez Sharon R. Sherman Michael Brown przypisuje taką cechę w szczególności antropologom kultury, którzy – jego zdaniem – przejawiają romantyczną tendencję do podejmowania prób uchwycenia przejawów kultury tradycyjnej zanim bezpowrotnie zanikną⁶. Podejście przyjęte między innymi przez autorów Konwencji UNESCO z 2003 r. (wśród których byli także liczni antropolodzy kultury) jest w tym zakresie innowacyjne. Konwencja nie neguje potrzeby dokumentowania dawnych lub odchodzących form kulturowych. Szczególnie silnie zwraca jednak uwagę na fakt, że niematerialne dziedzictwo kulturowe jest procesem – trwającym od pokoleń ciągiem zmian, przekształceń i reinterpretacji, które wymykają się wartościowaniu. Zmiany te są nieodzowne i stanowią świadectwo inwencji twórczej, która cechuje ludzkość.

SYSTEM LIST

Inwentaryzacja dziedzictwa niematerialnego należy do ważniejszych zagadnień w realizacji zapisów Konwencji UNESCO z 2003 r. Dotyczy ona działań podejmowanych zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym.

Na poziomie międzynarodowym Konwencja ustanowiła dwie listy dziedzictwa niematerialnego: pierwsza z nich – *Lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego wymagającego pilnej ochrony* – jest wykazem praktyk zagrożonych zanikiem. Jej zadaniem jest zwrócenie uwagi na problem i ułatwienie uzyskania środków na ochronę tych zjawisk. Druga lista – *Lista reprezentatywna niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości* – gromadzi informacje o praktykach kulturowych, a jej celem jest popularyzacja idei kultywowania i ochrony tego dziedzictwa. Dodatkowym spisem prowadzonym na poziomie międzynarodowym jest rejestr *Programów, projektów i działań mających na celu ochronę niematerialnego dziedzictwa kulturowego* (w skrócie *Rejestr najlepszych praktyk*). W ramach tego spisu są prezentowane działania chroniące dziedzictwo niematerialne, które w najlepszy sposób realizują ducha i zasady Konwencji. Oprócz systemu list tworzonych na poziomie międzynarodowym Konwencja wprowadza obowiązek prowadzenia narodowych spisów dziedzictwa niematerialnego.

⁶ S.R. Sherman, *Who Owns Culture and Who Decides?: Ethics, Film Methodology, and Intangible Cultural Heritage Protection*, „Western Folklore”, 2008, Vol. 67, No 2/3, s. 225.

rialnego przez każdego z sygnatariuszy. Państwa-Strony Konwencji zyskują prawo do zgłoszenia zjawiska na listy międzynarodowe dopiero po wprowadzeniu go do spisu krajowego (wymóg ten nie dotyczy *Rejestru Najlepszych Praktyk*)^{7, 8}.

Konwencja zobowiązuje swoich sygnatariuszy do ochrony przejawów dziedzictwa praktykowanego w ich granicach państwowych. Twórcom Konwencji niewykonalne wydawało się stworzenie jednej, uniwersalnej formy ochrony, która sprawdzałaby się w przypadku każdego zjawiska dziedzictwa niematerialnego z równą efektywnością. Dlatego też artykuł 12 Konwencji wzywa Państwa-Strony do tworzenia list dziedzictwa niematerialnego znajdującego się na ich terytorium. Artykuł 12 brzmi:

Artykuł 12 – Inwentaryzacja

1. Dla zapewnienia identyfikacji w celu ochrony, każde Państwo-Strona sporządza, w sposób odpowiedni do własnej sytuacji, jeden lub kilka rejestrów niematerialnego dziedzictwa kulturowego znajdującego się na jego terytorium. Rejestry te będą regularnie uaktualniane.

2. Każde Państwo-Strona, wraz z przekazaniem Komitetowi okresowego sprawozdania zgodnie z Artykułem 29, przekazuje istotne informacje dotyczące wyżej wymienionych rejestrów⁹.

Idea sporządzania spisów krajowych wynika z przeświadczenia, że niemożliwe są opracowanie i wdrożenie działań mających na celu ochronę dziedzictwa niematerialnego bez uprzedniego zidentyfikowania i spisania jego zasobów¹⁰. Rozpoznanie elementów dziedzictwa praktykowanych w danym kraju, a przede wszystkim określenie ich aktualnej formy, ma na celu umożliwienie opracowania rozwiązań i działań ochronnych dostosowanych do indywidualnych potrzeb konkretnych zjawisk. Upublicznienie elementów dziedzictwa praktykujących je

⁷ Konwencja UNESCO *W sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego* z 2003 r.

⁸ Dyrektywy operacyjne 2014 do Konwencji UNESCO *W sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego* z 2003 r.

⁹ Angielski zapis artykułu 12 brzmi: „Article 12 – Inventories 1. To ensure identification with a view to safeguarding, each State Party shall draw up, in a manner geared to its own situation, one or more inventories of the intangible cultural heritage present in its territory. These inventories shall be regularly updated. 2. When each State Party periodically submits its report to the Committee, in accordance with Article 29, it shall provide relevant information on such inventories”.

¹⁰ J. Blake, *Commentary on the UNESCO 2003 Convention on the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*, Leicester 2006, s. 63.

społeczności ma także na celu podniesienie świadomości na temat znaczenia niematerialnych dóbr kultury dla budowania tożsamości zbiorowej i indywidualnej, a także pozytywnie wpłynąć na samo postrzeganie tych grup¹¹.

Większość artykułów Konwencji ma charakter nienakazowy, a rządy państw mają dużą dowolność w kwestiach ich interpretacji i implementacji. Zapis zastosowany w Artykule 12 przybiera jednak rangę zobowiązania, z realizacji którego Państwa-Strony będą rozliczane przez ustanowiony na mocy Konwencji Międzyrządowy Komitet ds. Ochrony Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego.

Konwencja UNESCO z 2003 r., nakładając obowiązek prowadzenia spisów dziedzictwa niematerialnego na poziomie krajowym, nie precyzuje jednak kształtu, jaki inwentaryzacja ta miałaby przybrać. Przedstawione zostały pewne rozwiązania, które każde z państw może dostosować do swojej indywidualnej sytuacji i obowiązującego prawa. Oprócz żywotności elementu dziedzictwa niematerialnego, niezbywalnym warunkiem, który musi zostać spełniony, aby możliwe było wpisanie praktyki do krajowego rejestru, jest czynny udział w przygotowaniu wpisu społeczności lub – w sytuacji zaniku dziedzictwa – pojedynczych osób oraz odpowiednich organizacji pozarządowych związanych z danym elementem. Członkowie społeczności muszą wyrazić zgodę na objęcie ich dziedzictwa jakimikolwiek działaniami¹².

Pierwszym i nieodzownym etapem sporządzania list niematerialnego dziedzictwa kulturowego powinno być zawsze zidentyfikowanie go przez społeczności je praktykujące. Identyfikacja oznacza uznanie zjawisk przez te społeczności za stanowiące element ich dziedzictwa kulturowego. Dopiero po dokonaniu tego pierwszego kroku jest możliwe dalsze działanie polegające na wpisaniu danego zjawiska do spisu inwentaryzacyjnego¹³.

Podczas sporządzania spisów dziedzictwa niematerialnego Państwa-Strony są zachęcane, ale nie obligowane do korzystania z definicji dziedzictwa niematerialnego podanej w Konwencji. Podobnie jest w przypadku domen dziedzictwa niematerialnego. W Konwencji podanych zostało pięć ogólnych dziedzin, w których dziedzictwo niematerialne może szczególnie silnie znajdować swój wyraz. Państwa mają jednak możliwość dostosowania tych porządkujących kategorii do swojej sytuacji i potrzeb. Konwencja nie określa także wieku zjawisk, które mogą podlegać inwentaryzacji. Nie precyzuje, czy wpisowi mogą

¹¹ Materiał informacyjny UNESCO *Identifying and Inventorying Intangible Cultural Heritage*, s. 4, <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/01856-EN.pdf>, [data dostępu 15.06.2015].

¹² *Ibid.*, s. 5–7.

¹³ *Ibid.*, s. 5.

podlegać zjawiska reaktywowane, czy też nie. Dlatego podczas gdy niektóre państwa wprowadzają ograniczenia, takie jak konieczność nieprzerwanego praktykowania danego elementu przez np. co najmniej dwa pokolenia, inne wpisują do swoich rejestrów zjawiska wznowione, jeżeli praktykujące je społeczności uznają je za część własnego dziedzictwa¹⁴.

Kolejnym sposobem sporządzania inwentarzy dziedzictwa niematerialnego, którym Państwa-Strony Konwencji różnią się między sobą, jest kwestia uwzględnienia elementów dziedzictwa materialnego związanego z praktykami kulturowymi. Bardzo szerokim podejściem do sporządzanego inwentarza, uwzględniającym artefakty, charakteryzuje się między innymi system litewski. W systemie tym, pomimo nacisku kładzionego przez Konwencję na to, aby rejestrować zjawiska żywe, uznano za istotne uwzględnienie także kilku zjawisk, które nie są już praktykowane¹⁵.

Konwencja nie sprecyzowała także zasad dotyczących inwentaryzacji dziedzictwa grup mniejszościowych. W dokumencie tym mowa jest jedynie o prowadzeniu spisu zjawisk znajdujących się w granicach terytorium danego państwa, ale decyzja dotycząca zakresu prowadzonej inwentaryzacji pozostaje w gestii sygnatariusza¹⁶.

W Konwencji brakuje także wskazówek dotyczących ilości sporządzanych rejestrów. Państwa mogą zatem stworzyć jeden ogólny rejestr lub wiele różnych, bazując np. na podziale administracyjnym czy zawartości spisu (np. według dziedzin dziedzictwa niematerialnego). Państwa-Strony Konwencji stosują także różne podejścia do gromadzonej i udostępnianej w spisach inwentaryzacyjnych ilości informacji: niekiedy mogą one zawierać jedynie podstawowe dane, a poszerzona dokumentacja może być przechowywana w innych miejscach, poza inwentarzem. Takie rozwiązanie może być szczególnie korzystne w sytuacji, gdy inwentaryzacji podlegają elementy uznawane przez członków społeczności za święte albo tajemne¹⁷.

Twórcy Konwencji z 2003 r. mieli świadomość, że wykazanie całokształtu dziedzictwa danego Państwa za pomocą jednego czy nawet wielu rejestrów jest niemożliwe¹⁸. Dalego też cechą tych krajowych spisów będzie zawsze niekompletność i otwarty charakter. Ze względu na zmienną naturę dziedzictwa niema-

¹⁴ Materiał informacyjny UNESCO *Identifying and Inventorying Intangible Cultural Heritage*, s. 12, <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/01856-EN.pdf>, [data dostępu 15.06.2015].

¹⁵ *Ibid.*, s. 10.

¹⁶ *Ibid.*, s. 10–11.

¹⁷ *Ibid.*, s. 6, 11.

¹⁸ *Ibid.*, s. 5, 8.

terialnego Konwencja UNESCO nakazuje także dokonywanie regularnej aktualizacji rejestrów i zapisywanie zmian, którym podlegają wpisane do inwentarzy zjawiska.

Warto wspomnieć, że w trakcie tworzenia krajowych spisów dziedzictwa UNESCO zaleca utrzymywanie dużej ostrożności w przypadku korzystania z danych zgromadzonych w latach wcześniejszych, poprzedzających Konwencję z 2003 r. Materiał zawarty w takich inwentarzach pozyskiwany był niekiedy np. w warunkach realizacji określonej ideologii lub w sytuacji kolonialnej¹⁹. Oznacza to także, że dokumentacja ta mogła zostać sporządzona bez dbałości o etyczny wymiar inwentaryzacji, czyli uznanie zjawiska za własne dziedzictwo przez społeczność, wyrażenie zgody i woli poddania go działaniom inwentaryzacyjnym. Rejestry te mogą także zawierać zniekształcenia i nie uwzględniać elementów, które z jakichś względów zostały uznane za niepożądane. Ponadto spisy te mogą obfitować w nieaktualne informacje. Spisy inwentaryzacyjne prowadzone w ramach realizacji postanowień Konwencji UNESCO z 2003 r. muszą rejestrować stan aktualny zjawisk z zakresu dziedzictwa niematerialnego; ukazywać dziedzictwo niematerialne w formie, w jakiej praktykowane jest w chwili sporządzania wpisu oraz jego dalszy, naturalny²⁰ rozwój. Z tego też względu inwentarze powinny być regularnie uzupełniane o nowe informacje, jeżeli elementy dziedzictwa niematerialnego ulegną naturalnym przekształceniom.

CZYM SPISY NIE SĄ?

Zgodnie z myślą przyświecającą Konwencji UNESCO z 2003 r. dziedzictwo niematerialne nie podlega wartościowaniu porównawczemu. Jedynym wyznacznikiem jego wagi jest znaczenie, jakie ma dla praktykującej je społeczności. Dlatego przy tworzeniu spisów czy podejmowaniu działań ochronnych nie stosuje się tak subiektywnych kategorii oceny, jak „archaiczny charakter”, „barwność”, „interesująca natura” czy „dawny rodowód” zjawisk. Jedynym parametrem jest znaczenie danego zjawiska dla praktykującej go społeczności. Sformułowanie „autentyczny” może odnosić się natomiast jedynie do sytuacji praktykowania dziedzictwa z potrzeby emocjonalnej, nie zaś np. wyłącznie z chęci osiągnięcia zysku poprzez prezentację tego dziedzictwa publiczności czy sprzedaży produktów regionalnych²¹.

¹⁹ Ibid., s. 7.

²⁰ Naturalny rozwój dziedzictwa niematerialnego oznacza rozwój dziejący się na bazie przekształceń będących odpowiedzią na zmieniające się warunki społeczne, historyczne, środowiskowe i inne.

²¹ Czynniki ekonomiczne mogą być oczywiście obecne w kulturowaniu zjawisk dzie-

POLSKA KRAJOWA LISTA NIEMATERIALNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Prowadzona przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, otwarta 15 stycznia 2013 r., *Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego* stanowi wypełnienie wymogu dotyczącego konieczności inwentaryzacji zasobów dziedzictwa niematerialnego znajdującego się na terytorium naszego Państwa jako sygnatariusza Konwencji. Technicznymi aspektami związanymi z prowadzeniem listy zajmuje się Narodowy Instytut Dziedzictwa. Polska przyjęła zatem wariant stworzenia jednego, ogólnopolskiego spisu, w którym ujmowane są poszczególne zjawiska bez względu na ich zasięg, rozpoznawalność czy liczbę praktykujących osób. Zadaniem listy jest pełnienie funkcji informacyjnej, popularyzującej ochronę i praktykowanie dziedzictwa niematerialnego, ukazującej jego różnorodność i bogactwo.

Wpis na listę może zostać dokonany na wniosek grup, wspólnot czy organizacji pozarządowych. W przypadku, gdy dany element dziedzictwa niematerialnego kulturowany jest jedynie przez pojedyncze osoby, wpis może zostać dokonany również na wniosek poszczególnych osób. Kryteria wpisu na listę zostały określone jako:

1. Element jest zgodny z definicją niematerialnego dziedzictwa kulturowego Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego (Artykuł 2 pkt 1 i 2 Konwencji).
2. Element jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i stale odtwarzany przez wspólnoty i grupy, które uznają go za część swojego dziedzictwa.
3. Opracowano plan ochrony służący zabezpieczeniu elementu i podtrzymaniu jego żywotności.
4. Element został zgłoszony do wpisu przy jak najszerszym możliwym udziale i zaangażowaniu zainteresowanej wspólnoty, grupy, a w niektórych przypadkach także jednostek, które tworzą, utrzymują i przekazują dany element dziedzictwa niematerialnego oraz za ich uprzednią świadomością zgodą.

Kryteria zostały opracowane tak, aby możliwie jak najlepiej odzwierciedlić wytyczne UNESCO w zakresie realizacji Konwencji. Na listę są wpisywane te zjawiska, które spełniają definicję dziedzictwa niematerialnego podaną w Konwencji. Uznano, że definicja ta jest wystarczająco obszerna, aby móc posłużyć za wygodne i obiektywne narzędzie do określenia granic wpisu. Tak więc

dzictwa niematerialnego; często wpisany jest w sam charakter zjawisk (np. produkty rzemieślnicze i rękodzielnicze wytwarzane były m.in. na sprzedaż).

zgodnie z duchem i zasadami Konwencji należy przyjąć, że ostateczne rozpoznanie i identyfikacja elementów własnego dziedzictwa należą do społeczności i osób; na Krajową listę są wpisywane zjawiska pozostające w zgodzie z definicją zawartą w Konwencji UNESCO z 2003 r.

Modyfikacji został poddany zestaw dziedzin, w których przejawiać się może to dziedzictwo. Obradujący w latach 2010–2013 w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Niematerialnego pod przewodnictwem prof. dr. hab. Leszka Kolankiewicza Zespół ds. niematerialnego dziedzictwa kulturowego²² przeformułował podane w Konwencji domeny, rozszerzając je o pomocne przykłady:

- a) tradycje i przekazy ustne (np. bajki, przysłowia, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, lamenty pogrzebowe, zawołania pasterskie i handlowe), w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- b) sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne (np. tradycje wokalne, instrumentalne i taneczne; widowiska religijne, karnawałowe i doroczne);
- c) praktyki społeczno-kulturowe (np. zwyczaje, rytuały i obrzędy doroczne, sytuacyjne i rodzinne: chrzciny, wesela, pogrzeby; ceremonie lokalne i środowiskowe; zwyczaje odpustowe i pielgrzymki; gry i zabawy; folklor dziecięcy; sposoby świętowania; praktyki służące nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich, np. sposoby składania życzeń);
- d) wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata (np. tradycyjne wyobrażenia o wszechświecie; meteorologia ludowa; tradycyjne sposoby gospodarowania; tradycyjne sposoby leczenia; zamawiania: miłosne, medyczne);
- e) wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Kryterium drugie odnoszące się do przekazu międzypokoleniowego nie precyzuje, jak dawny rodowód powinno posiadać zjawisko, aby mogło podlegać wpisowi. Jednak wprowadzenie kryterium dotyczącego przekazu międzypokoleniowego ma wykluczyć możliwość wpisu na listę zjawisk reaktywowanych specjalnie w celu wprowadzenia ich do inwentarza dla osiągnięcia np. promocji miejsca lub dla zysku.

Plan ochrony jest wymogiem, który ma na celu mobilizację społeczności wnioskodawców do aktywnego zaangażowania w działania mające na celu ochronę zasobów ich dziedzictwa kulturowego. Ma posłużyć także jako podstawa do opracowania obszerniejszego planu ochrony na potrzeby ewentualnego zgłoszenia danego elementu do wpisu na jedną z list międzynarodowych pro-

²² W 2013 r. Zespół ds. niematerialnego dziedzictwa kulturowego został przekształcony w Radę ds. niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

wadzonych w ramach Konwencji. Określenie zagrożeń dla dziedzictwa niematerialnego na etapie inwentaryzacji ma służyć także wypełnieniu zaleceń Konwencji w tym zakresie²³.

Ostatnie kryterium jest bezpośrednim odniesieniem do wymogu Konwencji, aby wszelkie działania związane z dziedzictwem niematerialnym, w tym jego wpis do krajowego inwentarza, były dokonane za zgodą społeczności z tym dziedzictwem związanej. W celu realizacji tego wymogu zgłoszenie wniosku musi zostać poprzedzone konsultacjami środowiskowymi i wyborem przedstawiciela, który swoim podpisem potwierdzi wolę społeczności na zgłoszenie wniosku o wpis na listę.

Wnioskodawcy proszeni są o dołączenie do wniosku materiałów fotograficznych, a często także nagrania audio i wideo, które pozwolą dobrze zilustrować zjawisko.

Nadesłane wnioski opiniuje powołana w 2013 r. przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, cyklicznie obradująca, dwudziestoosobowa Rada ds. niematerialnego dziedzictwa kulturowego, której przewodniczy prof. dr hab. Jan Adamowski. Ostateczną decyzję dotyczącą dokonania wpisu na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego podejmuje Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nabór wniosków jest ciągły. Formularz wniosku o wpis na Krajową listę dostępny jest na stronie Narodowego Instytutu Dziedzictwa dedykowanej dziedzictwu niematerialnemu <http://niematerialne.nid.pl/>, gdzie lista jest także publikowana.

Wnioskodawcy, których wnioski znajdują się na Krajowej liście, są proszeni o nadsyłanie co pięć lat sprawozdania dotyczącego stanu elementu i ewentualnych przekształceń. W połączeniu z badaniami terenowymi i wizjami lokalnymi nadsyłanie sprawozdań ma stanowić wypełnienie wymogu Konwencji dotyczącego regularnego aktualizowania rejestrów.

ZAGROŻENIA

Załoženiami tworzenia spisów inwentaryzacyjnych są dokonanie diagnozy zasobów dziedzictwa niematerialnego, budowanie kapitału społecznego w zakresie zarządzania tym dziedzictwem oraz umożliwianie dostosowania działań ochronnych do konkretnych potrzeb określonych praktyk kulturowych. Z prowadzeniem inwentarzy dziedzictwa niematerialnego jest związany jednak,

²³ Materiał informacyjny UNESCO *Identifying and Inventorying Intangible Cultural Heritage*, s. 8, <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/01856-EN.pdf>, [data dostępu 19.06.2015].

paradoksalnie, szereg zagrożeń, które należy mieć na uwadze podczas pracy według zasad Konwencji UNESCO z 2003 r. Zagrożenia wynikające z prowadzenia rejestrów zostały w dużej mierze dostrzeżone przez UNESCO; należą do nich między innymi nieetyczne wykorzystanie dziedzictwa i profanacja elementów tajemnych, destruktywny wpływ przemysłu turystycznego czy ryzyko zamrożenia elementów dziedzictwa w pozornie właściwej formie²⁴. Poniżej staram się dokładniej omówić zagrożenia, które mogą wiązać się z prowadzeniem krajowej inwentaryzacji dziedzictwa niematerialnego.

1. Pozór „uznania”

Istnieje poważne zagrożenie postrzegania zjawisk wpisanych na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego za elementy oficjalnie, z ramienia władz państwowych „uznane” za dziedzictwo. O takim rozumieniu wpisów do krajowego inwentarza nie może być oczywiście mowy. Jedynie osoby bezpośrednio związane z różnego rodzaju zjawiskami mogą stwierdzić, czy należą one do ich dziedzictwa kulturowego, czy też nie²⁵. Wpis na listę ma charakter informacyjny i promocyjny, wzmacniający zainteresowanie danym zjawiskiem.

2. Pozór wyróżnienia

Niemożliwe jest, aby inwentarze prowadzone przez sygnatariuszy Konwencji w którymś momencie zawarły całokształt zjawisk z zakresu dziedzictwa niematerialnego praktykowanych na ich terytoriach. Fakt ten stwarza zagrożenie, że elementy uwzględnione w spisach zyskają rangę „bardziej godnych wpisu”, „prestizowych”, „lepszych”, nawet „wzorcowych” czy „szczególnie istotnych” w odróżnieniu od zjawisk, które z jakichś względów na liście (jeszcze?) się nie znalazły. To pozorne wyróżnienie dziedzictwa pewnych grup poprzez uwidocznienie w formie inwentarza może mieć negatywne skutki. Jednym z zagrożeń jest potencjalna możliwość zaistnienia konfliktów pomiędzy społecznościami, których dziedzictwo znalazło się w spisie, a tymi które takiego wpisu z jakiegoś względu nie posiadają²⁶. Faktem jest, że niektóre grupy mogą nie życzyć sobie

²⁴ Materiał informacyjny UNESCO *Questions & Answers*, s. 6–7, <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/01855-EN.pdf>, [data dostępu 19.06.2015].

²⁵ Materiał informacyjny UNESCO *Identifying and Inventorying Intangible Cultural Heritage*, s. 5–6, <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/01856-EN.pdf>, [data dostępu 19.06.2015].

²⁶ S.R. Sherman, „Who Owns Culture and Who Decides?: Ethics, Film Methodology, and Intangible Cultural Heritage Protection”, „Western Folklore”, 2008, Vol. 67, No 2/3, s. 225, 231. Dostęp za pośrednictwem JSTOR: 22.05.2015.

zwrócenia uwagi na ich dziedzictwo poprzez wpis na listę. Istnieje jednak także ryzyko, że grupy nieposiadające wystarczającej wiedzy na temat sposobu dokonywania wpisów mogą niesłusznie poczuć się wykluczone i zmarginalizowane. Może to pociągać negatywne skutki w postaci zahamowania rozwoju dziedzictwa grup, które poczują się dotknięte brakiem odzwierciedlenia ich dziedzictwa w ramach krajowego spisu²⁷. W przypadku zaistnienia takiej sytuacji krajowa inwentaryzacja, której celem jest dążenie do ochrony i wzmacniania elementów dziedzictwa niematerialnego, może stać się przyczyną zaniku praktyk kulturowych. Z tego względu tak niezmiernie istotne jest informowanie o zasadach tworzenia krajowych rejestrów. Podobne znaczenie ma praca ze społecznościami praktykującymi różne elementy dziedzictwa niematerialnego przez niezależnych badaczy tego dziedzictwa, organizacje pozarządowe, animatorów kultury.

3. Ryzyko petryfikacji

Autorzy Konwencji UNESCO z 2003 r., podkreślając, że naturą dziedzictwa niematerialnego jest zmiana, wskazują, że jednym z głównych zagrożeń dla tego dziedzictwa – oprócz zaniku przekazu międzypokoleniowego – jest ryzyko „zamrożenia”^{28, 29}. Określenie to odnosi się do prób ochrony pewnej pozornie „właściwej”, „pierwotnej”, „kanonicznej”, „prawdziwej”, „autentycznej” formy danej praktyki. Można przypuszczać, że postrzeganie dziedzictwa niematerialnego przez pryzmat „autentyczności” może w skrajnych przypadkach prowadzić do prób osiągnięcia i zachowania pozornie „właściwej” formy praktyki poprzez eliminację twórczych, aktualizujących ją przekształceń. „Zamrożenie” dziedzictwa jest zatem szkodliwym działaniem, którego skutkiem może stać się zhamowanie twórczej działalności ludzkiej w obrębie praktyk dziedzictwa niematerialnego.

Należy się jednak zastanowić, czy skatalogowanie praktyk kulturowych w formie rejestru dziedzictwa niematerialnego nie przyczyni się raczej do zamrożenia tego dziedzictwa według formy opisanej w inwentarzu? Jest to problem, na który zwróciła uwagę strona brazylijska już na początku pracy nad tekstem Konwencji, podczas Drugiego Międzyrządowego Spotkania Ekspertów³⁰. Zgło-

²⁷ Ibid., s. 231.

²⁸ Materiał informacyjny UNESCO *What is Intangible Cultural Heritage*, s. 8, <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/01851-EN.pdf>, [data dostępu 19.06.2015].

²⁹ Materiał informacyjny UNESCO *Identifying and Inventorying Intangible Cultural Heritage*, s. 4, <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/01856-EN.pdf>, [data dostępu 19.06.2015].

³⁰ J. Blake, *Commentary on the UNESCO 2003 Convention on the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*, Leicester 2006, s. 63.

szone przez delegację Brazylii wątpliwości dotyczyły tego, czy możliwe jest zobrazowanie procesu za pośrednictwem fizycznego zapisu w inwentarzu³¹. Podobnie jak tekst, zdjęcia czy nawet filmy i nagrania dźwiękowe stanowią (wybiórczą i subiektywną) rejestrację wydarzeń w określonym momencie. Działanie takie można uznać zatem za zamrożenie dziedzictwa w pewnej formie³². Prawdą jest, że Konwencja UNESCO zobowiązuje swoich sygnatariuszy do regularnego aktualizowania krajowych spisów w celu podkreślenia żywej i zmiennej natury zjawiska, jakim jest dziedzictwo niematerialne. Zadanie to jest łatwe w przypadku nieobszernego rejestru. Co jednak w przypadku, gdy w spisie ujęte będą dziesiątki, może nawet setki praktyk? Być może rodzajem rozwiązania mogłoby stać się społeczne tworzenie rejestrów, jak ma to miejsce w przypadku Szkocji, Szwecji, Portugalii, Finlandii i Norwegii? Przykład Wikipedii sugeruje, że wykorzystanie potencjału społecznego współautorstwa stwarza ogromne możliwości w dziedzinie tworzenia tekstów, ich weryfikacji i uaktualnienia.

Jednak w zapobieganiu pułapce petryfikacji przejawów niematerialnego dziedzictwa kulturowego najważniejsze jest rzetelne informowanie na temat funkcji i znaczenia krajowego spisu tego dziedzictwa, który nie ma na celu tworzenia opisu „właściwych” form danej tradycji.

4. Nieetyczne wykorzystanie dziedzictwa

Uwidocznienie elementów dziedzictwa może pociągać za sobą ryzyko wystąpienia szeregu nadużyć ze strony podmiotów zewnętrznych. Dziedzictwo niematerialne postrzegane jest jako dobro wspólnotowe³³. Z tego względu trudno jest wskazać konkretnego właściciela praw do wykorzystania zasobów chociażby wiedzy tradycyjnej. Dlatego też np. koncerny farmaceutyczne chętnie sięgają do wiedzy botanicznej społeczności plemiennych. Na podobnej zasadzie wytwórci odzieży mogą korzystać z tradycyjnych wzorów w swoich wyrobach. Dobra kulturowe stanowiące dziedzictwo pewnych społeczności mogą w ten sposób zostać im „odebrane”, a dochody ze sprzedaży produktów stworzonych w oparciu o wiedzę i umiejętności tradycyjne nie trafić do społeczności, które to dziedzictwo kultywują.

Innym przykładem potencjalnego nadużycia jest wyrażona przez społeczność Bad Ischl obawia, że tradycja obchodów Lichtbratlmontag, która wyrosła na

³¹ Ibid.

³² S.R. Sherman, *Who Owns Culture and Who Decides?: Ethics, Film Methodology, and Intangible Cultural Heritage Protection...*

³³ Materiał informacyjny UNESCO *Questions & Answers*, s. 8, <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/01855-EN.pdf>, [data dostępu 19.06.2015].

gruncie ich miasta, poprzez uwidocznienie w krajowym spisie dziedzictwa niematerialnego Austrii może posłużyć za inspirację do tworzenia podobnych obchodów w innych miastach. Spowodowałoby to zdaniem mieszkańców Bad Ischl utratę wyrazistości ich własnego święta, z którego czerpią dumę i elementy swojej tożsamości³⁴.

Istnieje zatem ryzyko, że zwrócenie uwagi szerszego społeczeństwa na pewne aspekty dziedzictwa może doprowadzić do nadużyć polegających na nieetycznym wykorzystaniu dóbr kulturowych danych społeczności³⁵. Możliwe jest jednak także zaistnienie odwrotnej sytuacji: uwidocznienie w rejestrze krajowym pewnego zjawiska w powiązaniu z informacją o praktykującej je społeczności (lub społecznościach) może stanowić ważny sygnał informujący o tym, że dana grupa silnie utożsamia się z tym elementem i jest aktywna w działaniach na rzecz jego ochrony.

W celu zmniejszenia ryzyka zaistnienia potencjalnych nadużyć Konwencja UNESCO z 2003 r. uwrażliwia swoich sygnatariuszy na kwestie zawartości inwentarzy. Jak już wspomniano, szczególna ostrożność jest wskazana podczas inwentaryzowania zjawisk uznawanych przez praktykujące je społeczności za tajemne, do których tylko wybrani mają dostęp. Stąd, zgodnie z Konwencją, tak ważna jest współpraca z członkami społeczności w trakcie działań inwentaryzacyjnych. Należy ustalić z nimi zakres upublicznianych, czy nawet tylko gromadzonych informacji³⁶. Pojawia się w tym miejscu pytanie dotyczące sposobu prowadzenia między innymi etnograficznych badań terenowych, ponieważ z naukowego punktu widzenia wydaje się istotne, aby zgromadzona dokumentacja była możliwie jak najbardziej obszerna i kompletna.

5. Nadmierny ruch turystyczny

Z uwidocznieniem elementów dziedzictwa w postaci spisu wiąże się niedoceniane ryzyko dotyczące pojawienia się nadmiernego ruchu turystycznego.

Tworzenie atrakcyjnej oferty turystycznej opartej na bogactwie dziedzictwa materialnego i niematerialnego jest popularnym sposobem na wzbudzenie zainteresowania potencjalnych przyjezdnych. Szczególnym zainteresowaniem

³⁴ Immaterielles Kulturerbe in Österreich, <http://immaterielleskulturerbe.unesco.at/cgi-bin/unesco/element.pl?eid=52&lang=de>, [data dostępu 26.05.2015].

³⁵ Materiał informacyjny UNESCO *Questions & Answers*, s. 7, <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/01855-EN.pdf>, [data dostępu 19.06.2015].

³⁶ Materiał informacyjny UNESCO *Identifying and Inventorying Intangible Cultural Heritage*, s. 6, <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/01856-EN.pdf>, [data dostępu 19.06.2015].

cieszą się miejsca wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, które dają gwarancję zobaczenia tego, co w świecie jest najcenniejsze. Podobna sytuacja tworzy się wokół list dziedzictwa niematerialnego prowadzonych w ramach Konwencji z 2003 r. Odwiedzając miasto czy region, można specjalnie zaplanować wycieczkę tak, aby wziąć udział w dorocznym festynie, obejrzeć pokaz tradycyjnego tańca, odwiedzić miejsce pamięci, kupić suvenir wykonany tradycyjną techniką według dawnych wzorów. To zainteresowanie generuje dochód i często stanowi niezwykle istotny czynnik, który w modernizującym i globalizującym się świecie pozwala na przetrwanie dziedzin dziedzictwa niematerialnego, które – być może – bez zasilającego je zainteresowania turystów dawno by już zanikły. Jednak uwidacznianie dziedzictwa zarówno za pośrednictwem list międzynarodowych prowadzonych w ramach Konwencji, jak i inwentarzy krajowych może spowodować negatywny w skutkach przerost ruchu turystycznego, który może zaburzać przeżywanie wydarzeń takich jak rytuały religijne. Może też spowodować sięgnięcie do form, które przekształcają wydarzenie np. w formę sceniczną, dostosowaną do odbioru przez szerokie grono widzów³⁷. Ruch turystyczny może wymusić sformalizowanie obchodów, wprowadzenie restrykcji czasowych, wyznaczenie stref ograniczonego dostępu, niekiedy stworzenie specjalnego miejsca dla mediów i wdrożenie wielu innych modyfikacji, które mogą zaburzać i zakłócać autentyczne uczestnictwo w wydarzeniu.

Innym potencjalnym zagrożeniem związanym z przemysłem turystycznym jest wzbogacanie tradycyjnych form wyrazu o elementy postrzegane jako szczególnie atrakcyjne dla turystów lub zupełne ich zastąpienie innymi formami. Tak dzieje się np. na Podhalu, gdzie w wielu miejscach oferujących usługi gastronomiczne muzyka podhalańska jest zastępowana muzyką górali czeskich i słowackich, która postrzegana jest przez turystów jako bardziej melodyjna. Także przekazywane z pokolenia na pokolenie tradycyjne umiejętności rzemieślnicze i rękodzielnicze mogą uciepnieć. Produkowane na potrzeby rynku pamiątkarskiego przedmioty będą często niskiej jakości, wykonane z materiałów będących tańszymi substytutami, z wykorzystaniem półfabrykatów, co nie sprzyja kontynuowaniu i rozwijaniu wiedzy i umiejętności rękodzielniczych. Ponadto przedmioty i plastyka obrzędowa tradycyjnie wykonywane między innymi w związku z ważnymi obchodami czy rytuałami religijnymi w określonych okolicznościach mogą stracić na swoim symbolicznym znaczeniu poprzez ich upowszechnienie i ciągłą obecność w postaci tańszej imitacji dla turystów.

³⁷ Materiał informacyjny UNESCO *Questions & Answers*, s. 6, <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/01855-EN.pdf>, [data dostępu 19.06.2015].

* * *

Listy niematerialnego dziedzictwa kulturowego tworzone na mocy Konwencji UNESCO z 2003 r. mają potencjał stać się cennym narzędziem diagnozującym zasoby dziedzictwa kulturowego na świecie. Mogą funkcjonować jako element popularyzujący dziedzictwo niematerialne i skłaniać do jego pielęgnowania i przekazywania kolejnym pokoleniom. Zgodnie z ich przeznaczeniem powinny także posłużyć do precyzyjnego określenia potrzeb poszczególnych elementów dziedzictwa w celu opracowywania trafnych rozwiązań ochronnych. Działania inwentaryzacyjne mogą jednak pociągać za sobą szereg negatywnych konsekwencji. Najlepszym sposobem na ograniczenie potencjalnych niekorzystnych skutków procesu inwentaryzacji wydaje się budowanie kapitału społecznego w zakresie wiedzy na temat ochrony dziedzictwa niematerialnego i działań podejmowanych dla wypełnienia postanowień Konwencji UNESCO z 2003 r.